

Onbegrijpelijk hoe gecompliceerd het leven is, terwijl de dood zo eenvoudig is. Teleurstellend eenvoudig, constateert Minus ter Braak, terwijl hij de parkeerplaats van de begraafplaats in Bilthoven op rijdt. Vanuit zijn auto speurt Minus links en rechts over het terrein om te zien of hij al mensen ziet. Bekenden misschien.

‘Toon van Tessel, de broer van,’ mompelt hij en hij probeert in het voorbijrijden meer te zien dan slechts zijn markante loopje. Dat loopje was hem eergisteren ook opgevallen bij de begrafenis van diens broer Roemer. Het lijkt alsof hij een trap op loopt. Telkens trekt hij zijn rechterknie iets meer op dan gemiddeld en maakt een pas, daarna schuift het linkerbeen erachteraan. Het lukt Minus om een deel van Toons gezicht te zien. Diepliggende ogen onder dikke witte wenkbrauwen, de rode vlekken op een aardappelachtige huid. Minus heeft iets met gezichten en namen. Altijd al gehad. Het liefst heeft hij bij iedere naamgezicht-combinatie nog een aantal basisgegevens, zoals beroep, mogelijke ziektes, een schandaal uit het verleden. Alles direct oproepbaar.

Minus houdt ervan om de dingen betekenis te geven. Zelfs als ze tegenstrijdig zijn. Hij wil ze dan benoemen en vooral niet zomaar meeknikken met de groep. ‘Ik ben slecht met namen,’ hoorde hij wel eens iemand zeggen, van wie hij ernstig het vermoeden had dat het meer met luiheid en desinteresse te maken had dan met het niet onthouden van namen of gezichten. Dan wilde hij onomwonden vragen waar dat aan lag. Minus vindt dat je een andere soortgenoot op zijn minst moet kunnen herkennen. Niet dat hij zelf altijd even attent is. Hij weet zich feilloos de momenten te herinneren dat hij flink aan het uitweiden was over zijn eigen bestaan, maar dan geen enkele moeite deed om vervolgens te vragen waar de ander zich mee bezighield. Sterker nog; wanneer zijn oratie was afgelopen en hij zijn punt had gemaakt, gebruikte hij de ontstane stilte om zich snel uit de voeten te maken. Het bezoeken van een begrafenis als vandaag zou ook wel eens voor de nodige ongemakken kunnen zorgen.

Het is een warme herfstdag. Hoge kale bomen bepalen het beeld op de parkeerplaats. Toch is er op de grond geen overvloedig blaadje te vinden. Alles ziet er even verzorgd en strak uit. Net als de mensen. Hij ziet ze lopen naar het uitvaart-centrum, met haar grijze hoekige vormen. Gekleed in zwarte pakken, stemmige jurken en jassen over de arm. Waarbij de zon het tafereel netjes binnen de lijntjes kleurt. Weer twee passanten. De ouders van Klaas-Jan. Het echtpaar dat schuin rechts voor zijn auto loopt is flink bejaard en ondersteunt elkaar. Minus heeft te doen met die oude moeder. Voor haar moet het verschrikkelijk zijn om vandaag haar zoon te moeten begraven. Maar met die vervelende burgerlijke zak van een stiefvader, heeft hij helemaal niets. Waarom is hij eigenlijk niet dood?

Als een van hen zich dreigt om te draaien kijkt Minus bewust de andere kant op, zoekend naar een vrije plek, terwijl er nog maar acht auto’s op de hele parkeerplaats staan. Minus wil zijn auto het liefst zo dicht mogelijk bij de uitgang zetten. Hij hoeft geen haast te maken, want hij ziet dat het nog niet drukker wordt. Toch wil iedereen na een begrafenis tegelijkertijd weg. Mensen zijn geëmotioneerd of willen niet de rest van hun dag hier doorbrengen en doen dan soms de gekste dingen. Zijn vader zou zoiets zomaar gezegd kunnen hebben. Die waarschuwde voortdurend voor andere mensen. Mensen die rare dingen deden; je voor de gek hielden of niet de waarheid spraken. Je moest voor hen oppassen, vond hij. Nederland zat helemaal vol met dat soort mensen, behalve in Zeeland. Daar waren ze oprecht én rechtdoorzee. Hij gaf zijn vader op dat soort momenten altijd gewoon gelijk, want in discussie gaan vond hij te veel gedoe. Ook al broeide de natuurlijke drang om tegen hem in te gaan, ook bij hem. Ach, zijn vader. Die wist toch helemaal niet wie hij was. Die wist niets van het leven dat Minus leidde en de twijfels die hij had.

Minus herinnert zich een voorval uit zijn jeugd dat hem zeer had geraakt. Een vriend, Theo, met wie hij sinds de kleuterschool omging en met wie hij alles deelde, had op een dag een portemonnee gepikt uit een kleedkamer van de voetbalclub waar ze beiden speelden. Ze moesten toen veertien jaar zijn geweest. Zonder Minus te vertellen wat er precies gebeurd was, vroeg Theo hem om bij het bestuur

te liegen over die bewuste middag en te vertellen dat hij bij Minus was en dus niet in de buurt van de sportclub. Minus had geen moment getwijfeld en beaamde het verhaal. Later bleek dat Theo tegen het voetbalbestuur had verteld dat hij had gehoord dat Jaïr, een donkere jongen uit hun team, erbij betrokken was.

De politie vond de volgende competitiedag een lege portemonnee in de tas van Jaïr en hij werd meegenomen naar het bureau. Jaïr werd bij gebrek aan bewijs weer vrijgelaten, maar wel geroyeerd van de voetbalclub. Minus, die verhaal ging halen bij zijn vriend, kreeg te horen dat hij zich niet moest druk maken en dat Jaïr toch een onbetrouwbare roetmop was. Toen hij daags erna het voorval aan zijn vader vertelde en hem om raad vroeg, deed zijn vader het af met 'kwajongensstreken'. Soms striemde het verleden je in het gezicht. Hij heeft zijn vader nooit verteld hoe deze geschiedenis zijn vertrouwen in Theo definitief had geschaad, hoe erg hij het verlies van de vriendschap ook vond. Minus is er nooit meer op terug-gekomen.

Ondertussen heeft hij de ideale plek gevonden. Hij checkt in de binnenspiegel nog even of zijn stropdas goed zit, want vaak genoeg heeft hij op officiële gelegenheden gestaan met een nauwelijks geknoopte of scheef gevouwen das.

Dit keer moet er niets op hem aan te merken zijn. Nu had hij er bij beide plechtigheden extra op gelet. Minus zet de motor af en maakt zijn veiligheidsgordel los. Hij blijft nog even zitten en staart naar de goed onderhouden bosrand naast hem. De opgedroogde modder onder de gekapte coniferen is netjes aangeharkt. Een begraafplaats moet er altijd goed verzorgd uitzien, net als de begrafenis zelf. Een strak tijdschema, van alle gemakken voorzien, zodat de nabestaanden, die het toch al niet makkelijk hebben, nergens door worden afgeleid. Gelegenheid voor een praatje aan het begin, de plechtigheid zelf, met muziek uiteraard en dan het afscheid en een nazit met koffie en zelfs iets voor de kinderen. Maar willen de bezoekers van een begrafenis niet juist wat afleiding? Het gevoel dat het niet allemaal zo geregisseerd is. Ze willen de overledene toespreken, hun leven delen met anderen, vieren, samenvatten en niet onopgemerkt voorbij laten gaan. Daar hoort juist wat afwijkend gedrag bij.

Minus zoekt. Hij wil uitstappen, maar zakt nog even terug in zijn autostoel. Hij laat zijn schouders zakken en knippert langzaam met zijn ogen. Telkens wanneer hij zijn ogen sluit ziet hij beelden van zijn vrienden: Johan en Klaas-Jan in Frankrijk; Johan en hijzelf op een boot in de Amsterdamse grachten; als jonge studenten op de Grote Markt in Groningen; Johan in een heftige discussie met onder anderen Klaas-Jan en hemzelf. Johan met Klaas-Jan en clubgenoten op het landgoed Molenslot.

Als hij opzij kijkt ziet hij de annonce op de rijdersstoel. Op die foto staan ze in innige omarming. Het is een foto van vlak na de tijd in Groningen, maar nog voor dat ze samen een onderneming zijn gestart. Als hij de annonce omdraait ziet hij een tekst:

Onze grootste angst is niet dat we tekortschieten
Of dat we niet bereiken wat we willen bereiken
Onze grootste angst is 'n oneindige macht over anderen
En dat we dingen bereiken ten koste van anderen
Onze grootste angst is dus niet de duisternis
Maar juist het felle licht waarin we zoekraken
Onze grootste angst is niet je nietig voelen
Onze grootste angst is anderen in je schaduw laten staan
Sta dus in het volle licht
En geef anderen de ruimte om dit ook te doen.

Minus kent de tekst ergens van, maar kan die niet thuisbrengen. De woorden zorgen wel voor een draaikolk van beelden. Hij probeert de carrousel in zijn hoofd te stoppen, maar dit gebeurt niet. De impact van de dood van zijn vrienden overvalt hem opnieuw. Uit alle macht probeert hij vrolijke plaatjes op te roepen en hoewel hij niet erg emotioneel is geweest de afgelopen dagen, merkt hij dat hij Johan mist. Minus voelt dat zijn ogen beginnen te branden. Hij haalt diep adem en stapt uit.

Nadat hij buiten nog een paar teugen lucht in zijn longen heeft gezogen, ter vervanging van zijn zojuist gestopte nicotineverslaving, schuift hij tussen de mensen naar binnen. Net als bij de begrafenis van twee dagen eerder, probeert hij zijn blik net boven de groep aanwezigen te richten. Zodoende hoeft hij niemand aan te kijken. Hij is beducht voor vragen van semibekenden over zijn lange afwezigheid. Bovendien is hij, ondanks de wetenschap dat zijn ex-verloofde Sarah in het buitenland zit, zenuwachtig. Bang dat ze ineens voor zijn neus staat. Hij worstelt met zijn jas bij het register als hij achter zich zijn naam hoort roepen. De stem alleen herkent hij niet, dus draait hij zich om.

‘Zijn we weer,’ zegt Warner Groothuis, zijn vriend en clubgenoot uit Groningen. Warners gezicht dat er meestal wat verkreukeld uitziet, is opgewekt. Hij helpt Minus met zijn jas en duwt hem voorzichtig uit het groepje mensen. Minus weet dat Warner zeer goed bevriend is met Roemers familie. Bij Roemers begrafenis is Minus direct na de plechtigheid, weggegaan, dus heeft hij hem niet kunnen spreken.

‘Lang geleden man. Ik denk een jaar of tien zeker dat we elkaar zagen,’ vervolgt Warner.

Minus knikt bevestigend, maar antwoordt: ‘Toch wel apart dat de families van Johan en Klaas-Jan een gezamenlijk afscheid op zo’n korte termijn hebben kunnen regelen.’

Warner heeft het altijd prettig gevonden dat Minus van de directe aanpak is en niet naar argumenten zoekt om zich te verdedigen. Eerder de boel ontwijkt en dus niet probeert om zijn lange afwezigheid goed te praten. Of, zoals zovelen, onhandig probeert samen te vatten. Voordat Warner hierop kan reageren vervolgt Minus: ‘Ik denk dat het iets met de media-aandacht te maken heeft. Zo’n vliegtuigongeluk met betrekkelijk veel Nederlanders aan boord is altijd groot nieuws. Ik hoorde zelfs dat er een andere familie moest wachten met de uitvaart van vandaag.’

‘Ik weet niet of het waar is hoor, maar ik hoorde dat een oom van Klaas-Jan een ex-wethouder hier in Bilthoven is, die ervoor gezorgd heeft dat deze dubbele uitvaart voorrang kreeg.’

Warner haakt meteen in: ‘Oh? Ik hoorde dat het was omdat de familie Hardenbroek van adel is en hier een familiegraf heeft.’

‘Lijkt me sterk,’ zegt Minus op een vrolijke toon, ‘dan laten ze zich toch niet in met gepeupel zoals de familie Cats.’

‘Haha, alsof de adel in deze tragische omstandigheden ineens onmenselijk zou zijn.’

‘Ze doen wel vaker vreemde dingen.’

‘Jij kan het weten,’ zegt Warner, ‘Jij was er bijna mee getrouwd.’

‘Touché.’

Warner en Minus bewegen zich geleidelijk verder uit de drukte bij de ingang. Minus blijft zich verbazen over het feit dat ze deze dubbele uitvaart uit handen van een nationaal rampencomité hebben weten te houden. Warner is het daarmee eens: ‘Dan hadden we nu in een grote loods bij Schiphol gestaan, net als bij die MH17-ramp van een paar jaar geleden.’

‘Dat kan je hele dag verpesten,’ zegt Minus droog. Hij is dol op dit soort doodoeners. Hij weet nog hoe hij zijn geliefkoosde opmerking ‘Verrek, daar ken ik jou van’ een keer tijdens een EK-wedstrijd in 1988 in Leiden tegen prins Willem-Alexander had geroepen, zonder te weten wie dat blonde studentje was.

Warner vraagt zich af hoe zoiets dan verder zou gaan. Heb je eerst een gezamenlijke dienst en hebben dan alle betrokkenen daarna hun eigen uitvaart? Hoe zou het dan bij die BN’er zijn gegaan, die aan boord was? Die heeft zijn eigen uitvaart toch, of heeft die weer een impresario, die beide mediamomenten nog even aangrijpt. Minus kijkt hem onderzoekend aan. Hij vindt zijn vriend helemaal geen type om volkszangers te kennen. Eerder chef-koks van goede restaurants of wijze oude mannen uit gemeenteraden. Sowieso geen jonge mensen. Hoewel hij van dezelfde leeftijd is als Minus, ziet hij er een stuk ouder uit. Grijs manen, hoornen bril met dikke glazen op een forse puntige neus en een wat gevlekte losse huid onder de kin. In alles een nette meneer, goede Noord-Hollandse familie, maar geen adellijk bloed.

'Jij ziet er trouwens verdomd goed geconserveerd uit, Minus,' zegt Warner met een gemaakt bekakt accent.

'Dank je,' zegt Minus, die zeker weet dat zijn vriend een oprecht compliment maakt. Van het allereerste begin heeft hij Warner een van de meest vriendelijke mensen gevonden, die hij ooit in zijn leven heeft ontmoet.

'Ja, ik zie je aarzelen, toch meen ik het hoor.'

'Goed om te horen,' antwoordt Minus, die nu ziet dat er iemand richting Warner opschuift om hem te gaan begroeten. Warner wordt op zijn schouder getikt door een dikke, onsmakelijk uitziende man, die Minus niet meteen thuis kan brengen. De begroeting is plichtmatig en de dikke man stelt een gezwollen vrouwtje aan Warner voor dat onder zijn oksel vandaan lijkt te komen. Een goede gelegenheid voor Minus om kort het publiek rond te kijken of hij nog bekenden ziet. Warner wimpelt het stel snel af en ze lopen samen richting de aula waar het inmiddels behoorlijk druk is geworden.

'Zeg Warner, er is gisteren bij de uitvaart van Roemer nauwelijks gesproken over hun trip naar Oostenrijk en waarom ze samen in dat toestel zaten,' zegt Minus, 'Of heb ik iets gemist?'

'Nee, je hebt niets gemist, en het was trouwens eergisteren. Maar volgens mij is dat niet belangrijk. Ze vlogen vanwege hun werk wel vaker samen.'

'Maar er is nog steeds niets duidelijk geworden over hun onderneming en waarom ze in Oostenrijk waren.'

Warner haalt zijn schouders op.

'Vliegtuigongelukken blijven altijd vaag,' zegt hij. 'Weet je nog dat toestel in Libië, met dat jongetje dat het als enige overleefde, en natuurlijk onze nationale ramp in de Oekraïne.'

'Ja, en dan komt vanzelf de hele riedel weer langs, Tenerife, Faro,' vervolgt Minus.

'Dat weet jij dan weer, met dat rare geheugen van je,' onderbreekt Warner hem, 'Dan weet je zeker ook nog de jaartallen en het aantal doden uit je hoofd?'

Minus kijkt trots. Als een quiz-kandidaat, die het winnende antwoord weet zegt hij: 'Tenerife, 1977, 550 slachtoffers, PanAm-toestel, veel Nederlanders aan boord, Faro, 1982, Martin Air, 56 doden, SLM-Ramp 1989, Suriname, veel voetballers, de Bijlmer-ramp, EL AL cargo vliegtuig...'

'Ik had het niet moeten vragen.'

De auladeuren gaan nu open. Minus zoekt opnieuw naar bekende gezichten, maar ziet zo snel niemand. Als hij vervolgens een blik op zijn schoenen werpt ziet hij dat deze vaal en vies zijn. Hij probeert ze langs de achterkant van zijn broek een korte poetsbeurt te geven, maar voelt dan een kort tikje tegen zijn revers.

'Weet je wie ons daar wellicht meer over kan vertellen?' zegt Warner met opgestoken wijsvinger. 'Maarten van Till.'

'O ja, zie je hem ergens?'

'Jazeker, hij staat achter je.'

Minus draait zich om en kijkt recht in het gezicht van Maarten. Hij pakt snel zijn hand en begroet zijn vriend.

'Staan we weer,' zegt Maarten, 'Waar hadden jullie het over? Behalve over het feit dat we de heer Ter Braak al een tijd niet hebben gezien.'

Minus vouwt zijn gezicht in een vriendelijke stand, maar heeft geen zin om te reageren en kijkt naar Warner.

'Over vliegtuigrampen,' zegt deze.

'Logisch,' lacht Maarten, 'Dan is het goed dat je hem niet naar sportuitslagen en wereldrecords hebt gevraagd.'

'I know,' lacht Warner terug.

'Nou,' zegt Minus, 'eigenlijk hadden we het over hun laatste trip. Dat werkbezoek aan Oostenrijk, daar heeft niemand het over. Het gaat nu meer over de ramp op zich en die BN'er, die aan boord was.'

'Wie zegt dat het een werkbezoek was?' merkt Maarten op en hij kijkt de anderen veelbetekenend aan.

'Oh, wat weet jij daarover?' vraagt Warner.

'Helemaal niks,' glimlacht Maarten, 'Ik noem alleen Kiev en Budapest, dan weten jullie genoeg.'

'True,' antwoordt Minus, 'maar dan hebben we het weer over de dingen die we al weten. Wordt het niet eens tijd dat wat we nog niet van ze weten te horen krijgen? Of verdwijnt dat straks allemaal onder de grond.'

'Ik ben bang van wel,' zegt Maarten stellig.

Warner en Minus kijken hun vriend nog even hoopvol aan. Hij kijkt wat laconiek om zich heen, maar zijn gezichtsuitdrukking verradt dat hij meer weet. Minus neemt zijn onberispelijke antracietgrijze pak dat misschien wel drie keer zo duur als dat van Minus en Warner samen, in zich op en probeert Maarten in de ogen te kijken. Deze ontwijkt zijn blik en krabt nonchalant aan zijn achterhoofd, waardoor zijn blauw-rode zegelring om zijn ringvinger goed te zien is. Dan zegt hij ineens: 'Ik denk dat hun eigen vrouwen er niets van wisten, behalve hun aankomst- en vertrektijden misschien. Verder blijft het gissen. En ik houd niet van gissen, zoals je weet.'

Nu kijkt Maarten wat arrogant om zich heen. Alsof hij net een doortastend inzicht aan een grotere groep toehoorders heeft verteld. Gevolgd door een grijns.

'Het is raar om te bedenken dat niemand wist hoever ze waren, of hoe dichtbij, misschien was de trip naar Wenen een doorbraak, misschien ook niet,' zegt Warner, 'Wellicht kan hun kantoor hier in Bilthoven uitsluitsel geven, maar wat is dat waard, zonder Johan of de anderen?'

'Dat bedoel ik,' mompelt Maarten, 'gissen.'

Warner, op wie Maartens opmerking duidelijk invloed heeft, vervolgt: 'Ik bedoel, Anneloes moet dat gaan bepalen, maar ik vraag me af wat zij weet?'

'Eerlijk gezegd ben ik er wel klaar mee,' zegt Maarten. 'Dat gedoe. Bijna dertig jaar werken aan een project waarvan het resultaat nog steeds onduidelijk is.'

Even kijken ze alle drie om zich heen. Dan begint Warner hardop te lachen.

'Ik weet het. Het is een dekmantel! Een cover-up. Ja, voor drugs of wapens.'

Maarten en Minus lachen mee. Het idee dat het bedrijf van de drie mannen iets anders is dan een serieuze onderneming, werkt op de lachspieren. Een onderneming, waar zoveel research, geld en tijd in zat en waarvan de oprichters de werkelijke toedracht niet wilden vertellen, is helemaal niet onlogisch.

'Een dekmantel, wat een grap zeg,' schatert Minus. 'Thailand? Kinderporno?'

'Ai!' roept Warner en hij duwt zijn wijsvinger voor zijn lippen.

'Misschien is het vliegtuig toch opgeblazen,' zegt Minus.

Maarten staat nu hardop te schateren. Een klein beetje diskrediet voor de overledenen, over wie niets dan goeds wordt verteld op zo'n dag, vindt hij blijkbaar uitermate grappig. Bovendien werkt het erg aanstekelijk en ze moeten alle drie hard lachen en daarmee van alle kanten bekeken. Afkeurende blikken zijn hun deel. Maarten kucht opzichtig in zijn samengebalde hand, geeft beide mannen een klapje op hun schouder en verlaat de groep.

'Ik zie mijn vader daar verderop. Ik moet me bij hem aansluiten, uiteraard.'

'Later,' groet Warner nog, half in een lach, 'Noblesse oblige.'

'Inderdaad, 's lands eer staat voorop.'

Ze kijken Maarten na en zien hoe hij zich aansluit bij een groepje mannen rondom een rolstoel, waarin de vader van Maarten zit. Minus ziet de opvallende houten kralenketting om de schouders van Maartens vader. Met aan het uiteinde een twintig centimeter groot kruis dat asymmetrisch op zijn buik rust. Een van de mannen kijkt over Maartens schouder hun kant op en mompelt vervolgens iets in het oor van de oude man. Warner en Minus kijken elkaar aan. Warner laat blijken dat hij het kruis ook gezien heeft en moet grinniken.

'Zwaar gelovig, die Van Tills,' zegt hij droog.

'Behoorlijk zwaar.'

‘Jammer dat het tussen Maarten en Johan nooit meer helemaal goed gekomen is,’ concludeert Minus. ‘Nu is het definitief te laat.’

Langzaam zwelt de muziek in de aula aan. De mensen komen in beweging en gaan de aula in.

‘En dan moeten die kisten er nog bij,’ grapt iemand zachtjes tussen de aanwezigen. De intro van dit klassieke stuk is Minus even ontschoten, maar na een paar akkoorden herkent hij duidelijk Don Giovanni.

Wie hield er eigenlijk van opera van die twee? denkt Minus.

‘Johan,’ antwoordt iemand voor hem.

Onzin, ik heb Johan in al die jaren nog nooit over een opera gehoord, laat staan dat hij er weleens naartoe ging. Dan herinnert hij zich een avond met Johan en zijn vrouw Anneloes in Rome. Dat moet zo rond het millennium zijn geweest. Don Giovanni in het operagebouw van Rome. Iedereen in avondkleding en black-tie. Hij ziet nu weer voor zich hoe hij alleen naar het operagebouw was gegaan, eerst een stuk met de taxi en daarna een wandeling door Rome. Nee, hij was alleen naar het restaurant gegaan waar Johan en Anneloes waren en samen met hen naar de opera, zo was het. Hij was alleen, omdat het met Sarah stukgelopen was en hij, niet eens uit medelijden, was uitgenodigd door Anneloes om samen met Johan in Rome een paar dagen door te brengen. Bijzondere trip. Anneloes moet het ook bijzonder hebben gevonden en het daarom hebben uitgekozen. Klaas-Jan was zeker geen liefhebber, die had niks met klassieke muziek. Eigenlijk is Don Giovanni niets voor een begrafenis. Eerder die Zauberfleute of het Requiem, maar Anneloes zal er zeker haar redenen voor hebben gehad.

Anneloes en Johan, die toen al onafscheidelijk waren, wisten dat ze voor het leven aan elkaar verbonden zouden zijn. Was het een goed huwelijk geweest? Zou ze ooit een nieuwe man in haar leven accepteren? Een vreemde gedachte op deze begrafenis. Alhoewel, leven en dood komen altijd samen op zo’n dag. Anneloes is daar zeker niet mee bezig. Haar dagen staan nu in het teken van deze gebeurtenis en van de vele zaken rondom het leven en werk van Johan. Ze had Minus toen ze elkaar belden over het overlijden van Johan en zijn vrienden, er al iets over gevraagd. Of Minus niet wilde helpen met het uitzoeken van allerlei vragen, die nu op haar afkwamen. Ze wist dat Minus daar meer van moest weten, in ieder geval meer dan zichzelf en ze had iets gezegd over dat hij een van de weinigen was die ze vertrouwde. Hij had de boot nog even afgehouden, maar wist dat ze er snel op terug zou komen. Het valt Minus nu pas op dat beide kisten exact hetzelfde zijn en hij stelt zich voor hoe het zou zijn als beide mannen in één kist zouden worden begraven. Zou dat niet veel meer recht doen aan hun vriendschap, hun levens, hun lange samenwerking? De muziek wordt weggedraaid en het wordt volledig stil. Een teleurstellend niets, geen geluid, geen beeld. Niets.

Op de voorste rij, drie plaatsen links van Anneloes, staat iemand op. De regie is duidelijk in handen van de families zelf, want de bekende begrafenisraaien zijn nergens te bekennen. Met een paar gevouwen A4’tjes betreedt een lijzige, keurig uitziende man het spreekgestoelte. Minus kijkt om zich heen. Veel strenge gezichten; op de voorste rijen veel verdriet en schokkende schouders. Honderden gedachten in al die hoofden. Gedachten bij de overledenen, bij de nabestaanden, maar vast ook een aantal die met andere zaken bezig zijn: hun werk, hun eigen familie, hoelang dit gaat duren. Minus zit nu ongegeneerd een aantal vrouwen te bekluren. Bij het in zich opnemen van de diverse dames rollen de namen een voor een door Minus’ hoofd. Antoinette, Marie-Christine, Sarah... Ach, die lieve Sarah. Zijn grote liefde. Hij weet nog goed wanneer hij haar voor het eerst zag. Op Molenslot, begin jaren tachtig. Johan en hij waren met de jaarclub uitgenodigd op het landgoed van de familie Van Raaders, via Maarten, ergens in het oosten van het land. Die dag en avond had hij geprobeerd een vriendin van de Van Raaders te versieren, maar de eerste glimp van Sarah was hem het meest bijgebleven.

Ze was toen heel jong en moest vroeg weg van het feestje. Hij moest nog vaak denken aan haar heerlijke verschijning, leunend op een oude fontein. De man op de voorgrond, naast de kisten, schraapt zijn keel.